

Wijziging van de bospakketten in de Subsidieregeling Natuurbeheer

De bospakketten in de Subsidieregeling Natuurbeheer 2000 zijn ingrijpend gewijzigd. In dit artikel het hoe en waarom van de wijzigingen.

De oude situatie kende voor de bossen een verluik:

Het **basispakket** bos stelde weinig eisen. Er mochten geen verjongingsvlakten groter dan 2 hectare zijn en het bos moest voor minimaal 5% uit inheemse bomen bestaan. Via het **omvormingspakket** kon in 18 jaar tijd geleidelijk naar het pluspakket bos met verhoogde natuurwaarde worden toegewerkt.

Het **pluspakket bos** met verhoogde natuurwaarden eiste 70% inheemse bomen, 50% gemengd bos, geen monoculturen van exoten of verjongingsvlakten groter dan 2 hectare en op 70% van de oppervlakte 4 of meer dode bomen per hectare dikker dan 30 cm.

Het **pluspakket natuurbos** moest voor 95% uit inheemse bomen bestaan, met op meer dan 70% van de oppervlakte meer dan 40 levende bomen dikker dan 30 cm per hectare. Houtoogst was niet toegestaan.

Waarom moest dit anders?

Voor een uitvoerbare subsidieregeling zijn eenduidige en eenvoudige pakketeisen nodig die in het terrein goed toetsbaar zijn. Dat was bij deze bovenstaande oude pakketten niet het geval. Hoewel beheerders prima met begrippen als '70% inheems' en 'gemengd' uit de voeten kunnen, blijken ze niet te passen in de juridische objectiviteit die een subsidieregeling vereist. Het gevolg was een controlesysteem dat tijdrovend en onuitvoerbaar was.

De nieuwe pakketten

Basispakket bos: de eis van tenminste 5% inheemse bomen is geschrapt. In het basispakket mag 25% overig natuurerrein worden meege-

nomen. Dat was 10%. Minimale oppervlakte is 0,5 hectare.

De bijdrage is € 51,24 per hectare per jaar.

Omvormingspakket: het omvormingspakket is vervallen. De enige drempel voor het pluspakket bleek het dode hout te zijn. Dat nam in de bossen waarvoor het omvormingspakket was aangevraagd als regel alleen toe als er actief op beheerd werd (dood hout maken). Met het omvormingspakket werd slechts uitstel gegeven voor het moment dat er actief dood hout moest worden gemaakt.

Pluspakket bos met verhoogde natuurwaarde:

- van 2 inheemse boomsoorten gemiddeld 15 exemplaren hoger dan 5 meter per hectare
- gemiddeld 3 dode bomen dikker dan 30 cm per hectare
- monoculturen van exoten (aaneengesloten oppervlakten met gemiddeld minder dan 30 inheemse bomen hoger dan 5 meter per hectare) zijn niet groter dan 2 hectare
- verjongingsvlakten zijn ten hoogste 2 hectare groot
- minimale oppervlakte 5 hectare

De bijdrage is € 69,40 per hectare per jaar.

Pluspakket natuurbos:

- gemiddeld minimaal 40 levende bomen dikker dan 30 cm per hectare;
- gemiddeld 3 dode bomen dikker dan 30 cm per hectare;
- gemiddeld maximaal 10 niet-inheemse bomen dikker dan 20 centimeter per hectare;
- geen bomen of struiken of delen daarvan uit de beheerseenheid verwijderen;
- minimale oppervlakte 5 hectare

De bijdrage is € 76,87 per hectare per jaar.

Wat is gemiddeld?

In deze nieuwe pakketten wordt vaak gesproken over gemiddelden. Wat betekent dat nu? Gemiddelden worden bekeken over een oppervlakte van 5 hectare. Dat werkt als volgt:

- de beheerseenheid wordt verdeeld in boscontrole-eenheden van gemiddeld 5 hectare (minimaal 3, maximaal 7 hectare), waarbij zo veel mogelijk in het veld herkenbare grenzen gevolgd worden
- aanwezige aantallen in de boscontrole-eenheid gedeeld door de oppervlakte van de boscontrole-eenheid levert het gemiddelde aantal per hectare op
- monoculturen van exoten en verjongingsvlakten worden individueel beoordeeld

Binnen de controle-eenheid van 5 hectare worden geen verspreidingsseisen gesteld.

Is het een verbetering?

Constateren of een bos al dan niet aan de pakketeisen voldoet, is bij de nieuwe pakketten eenvoudiger. Daarom zijn de pakketten zowel voor de subsidieaanvrager als voor de subsidiegever makkelijker te hanteren. De pakketeisen zijn eenduidig. Daarom kan van elke beheerseenheid objectief worden vastgesteld of de beheerseenheid voldoet of niet. De opzet van de pakketwijziging lijkt dus geslaagd.

De vraag of deze pakketten daadwerkelijk bijdragen aan een verhoging van de natuurwaarde van onze bossen is moeilijker te beantwoorden. Bij de herziening van de pakketten is het in ieder geval niet aan de orde geweest. Daar ligt een mooie uitdaging voor lezers van ons Vakblad. ♦

Harrie Weersink

Nieuwe bospakketten van Programma Beheer, ingewikkeld, onlogisch en wéér niet effectief

— Jaap Kuper

De nieuwe aanvraagformulieren voor de subsidies voor 2006 tot 2012, met de bijbehorende beschrijving van de bospakketten, zijn eindelijk gereed. Ze moeten wel heel snel ingevuld worden want vóór 24 december moeten ze zijn ingediend. Omdat het zo lang geduurd heeft voordat de pakketten beschreven waren mag je aannemen dat ze deze keer beter - lees: eenvoudiger en doelmatiger - zijn dan voorheen. Ik moet u teleurstellen. Ze zijn anders, dat wel, maar toch weer ingewikkeld, weinig doelmatig, en weer niet erg effectief.

Op een of andere manier doorloopt het opstellen van de bospakketten een wordingsproces dat niet klopt. Dat proces is niet helder en heeft iets Kafkaesks. De KNBV is er in ieder geval niet bij betrokken geworden. Dat is vreemd, omdat wel al in februari een studiemiddag over Programma Beheer werd georganiseerd waar de conclusie werd getrokken dat de lopende bospakketten ingewikkeld waren, en niet ef-

fectief. Ook werden er toen suggesties voor verbetering gedaan. Daar is niets mee gedaan. Dat is jammer.

Wat wil de overheid eigenlijk bereiken met het verstrekken van de subsidie? Het doel van de subsidieregeling wordt in de verkregen stukken slechts summier aangetipt. In de 'Brochure aanvraagperiode 2006' staat dat de "beheerssubsidie een vergoeding is die u helpt om uw terrein te ontwikkelen tot een gebied met een hogere natuurwaarde, of om de aanwezige natuurwaarde in stand te houden". Dat is een loffelijk streven. Jammer dat een analyse ervan ontbreekt, evenals een strategie over de wijze waarop het doel bereikt kan worden. Het ontbreken van analyse en strategie is waarschijnlijk de reden dat het een kromme regeling is geworden.

Laten we aannemen dat het bovengenoemde doel van de regeling serieus bedoeld is. Wat zou dat dan kunnen inhouden? Ik stel mij voor dat de overheid dan wil dat maatschappelijk gewenste, maar tot inkomstendering of kostenverhoging leidende, natuurgerelateerde aspecten van het bos gestimuleerd en/of behouden worden, en dat het gaat om:

1. meer inheemse bomen (= minder uitheemse bomen, = minder opbrengst)
2. meer dood hout (= minder oogst, = minder opbrengst)
3. kleinschaliger bosmozaïek (= kleinere oogstingrepen, = duurder exploitatie)
4. meer diversiteit aan soorten/menging

Opmerkelijk is dat meer diversiteit en menging niet tot inkomstendering of kostenverhoging leidt. Het leidt juist tot een robuuster en ecologisch beter functionerend bos. Dat

wil elke bosbeheerder. Dat hoeft de overheid dus niet te stimuleren. Het past dus niet in de regeling, tenzij de overheid het invult als een kwaliteitsimpuls zoals dat kon in het Omvormingspakket naar Bos met Verhoogde Natuurwaarde, maar dat pakket is juist geschrapt in de nieuwe regeling. Jammer. De regeling zou zich volgens mij dus moeten toespitsen op de punten 1 t/m 3.

De bospakketten nader bezien

Er worden drie bospakketten onderscheiden: het Basispakket Bos, het Pluspakket Bos met Verhoogde Natuurwaarde, en het Pluspakket Natuurbos.

Over het **Basispakket Bos** valt niet veel op te merken. Het is een restcategorie, waarbij overigens onduidelijk is waarvoor in het kader van boven aangehaalde doelstelling eigenlijk subsidie wordt gegeven.

Over het **Pluspakket Bos met Verhoogde Natuurwaarde** valt zoveel te meer op te merken. Ik volg de voorwaarden zoals deze in de regeling worden aangegeven.

- De beheerseheid bevat per ha minimaal 2 inheemse boomsoorten, waarvan er van elke inheemse boomsoort gemiddeld minimaal 15 exemplaren met een hoogte van minimaal 5 meter per ha aanwezig zijn.

Zoals boven al is aangegeven heeft het geen zin iets te stimuleren dat toch al door iedereen wordt nagestreefd. Door het toch in de eisen op te nemen, dwingt het nu alleen maar tot een uiterst tijdrovende inventarisatie. Er staat overigens niet bij over welke oppervlakte gemiddeld moet gaan worden, en het 'Objectiveringsdocument' dat DLG gaat gebruiken om de naleving van de regeling te controleren is er nog niet. Toch moeten we nú al de aanvraag gaan klaarmaken. En snel!

Na enig heen en weer bellen met DLG wordt een tipje van het versluisde concept van het nieuwe Objectiveringsdocument opgelicht. Het is niet te geloven, maar er wordt medegedeeld dat er over 5 ha "gemiddeld" mag worden. Wat betekent dat? Dat betekent dat 4 ha beukenbos plus 1 ha grove den samen aan de eis voldoen. Dat bevat samen gemiddeld meer dan de vereiste 2 maal 15 inheemse bomen van minimaal 5 m per ha. Ik kan mij niet voorstellen dat dit echt de bedoeling is. Het heeft op deze manier in ieder geval geen enkele relatie tot het doel van het verhogen van de natuurwaarde. Het is handig om meer subsidie binnen te slepen, maar dat is dan ook alles.

Het voorbeeld van 4 ha beuk plus 1 ha grove den voldoet dus aan de eisen van het Bos met Verhoogde Natuurwaarde. Het mag zelfs 2 maal 2 ha douglas plus 1/2 ha beuk plus 1/2 ha grove den zijn. En dat terwijl 5 ha puur beukenbos er niet aan voldoet. Dat laatste bevat namelijk slechts één inheemse boomsoort. Toch is puur beukenbos in Nederland natuurlijker dan het bos dat (deels) uit grove den of douglas bestaat.

Een beukenuitkapbos, natuurlijker gebruiksbos kan bijna niet, past niet in het Bos met Verhoogde Natuurwaarde. Evenmin als de grotere oeroude beukenboombossen op de Veluwe, en ook de grotere eikenspaartelgenbossen, en eikenstrubben passen niet. Het zeer waardevolle zogenaamde 'vliegend hertenreservaat' nabij Gortel, met eeuwenoude eikenstoven: sorry, het past niet onder Bos met Verhoogde Natuurwaarde. A-locaties met maar één boomsoort?... pech, voldoen niet aan de eisen.

● **Verjongingsvlakten zijn maximaal 2 ha groot.** Dit is dezelfde eis die ook bij het Basispakket werd gesteld. Waaruit blijkt hier de hogere natuurwaarde die in dit pluspakket wordt nagestreefd? Was het niet logischer geweest als in dit pluspakket aangesloten was bij het natuurlijk mozaïekpatroon zoals beschreven is door Koop? Dan zou de (door mensen gemaakte) verjongingsvlakte maximaal 2-3 keer de boomhoogte mogen zijn, een halve ha dus. Groot genoeg om alle inheemse boomsoorten te kunnen laten verjongen.

● **Monoculturen van niet-inheemse bomen ... zijn maximaal 2 ha groot.** Behalve dat monoculturen van uitheemse boomsoorten niet groter mogen zijn dan 2 ha wordt er geen limiet aan het aandeel uitheemse bomen gesteld. Het Bos met Verhoogde Natuurwaarde kan dus vrijwel totaal uit niet-inheemse bomen bestaan als je er maar voor zorgt dat de afzonderlijke monoculturen nooit groter zijn dan 2 ha en er in het overige deel gemiddeld die 2 maal 15 inheemse bomen van minimaal 5 m per ha aanwezig zijn.

● **De beheerseenheid bevat per ha bos minimaal 3 staande of liggende dode bomen met een stamdiameter van minimaal 30 cm.** Hier ontbreekt de aanduiding dat dit gemiddeld over een aantal hectares bekeken mag worden. Het geldt dus voor elke ha. In natuurlijke situaties komt dood hout nooit zo gelijkmatig in het bos voor. Juist hier zou de eis gekoppeld

Beukenbos uit 1760.
Dit ecologische juweeltje voldoet niet aan de eisen van Bos met Verhoogde Natuurwaarde want het bevat alleen beuken.

foto's Jaap Kuper

Deze douglasopstand is 2 ha groot. Hij voldoet aan de eisen van Bos met Verhoogde Natuurwaarde.

moeten worden aan een gemiddelde over een groter aantal hectares. Het schijnt overigens dat er in het nieuwe Objectiveringsdocument uitgegaan zal gaan worden van eenheden van 5 ha waarover dan gemiddeld 3 dode bomen per ha moeten zijn.

Over het **Pluspakket Natuurbos** is ook het een en ander op te merken. Elke ha in het Pluspakket Natuurbos moet minimaal 40 levende bomen van minimaal 30 cm dbh bevatten. Omdat het Nederlandse bos waar we op dit moment mee te maken hebben nog steeds een opstandsgewijze opbouw weerspiegelt, inclusief nog jonge opstanden, is het niet realistisch te verwachten dat je een areaal van redelijke omvang kan aanwijzen waarin op elke ha 40 grote bomen staan. Als je dus een deel van je bos bestemd hebt als natuurbos moet je er voor de subsidieregeling de jonge delen uitlichten. Intussen draag je ook voor de

jonge delen de last van de inkomstenderving doordat er niet wordt geoogst! Maar er komen in natuurlijk bos ook delen voor met alleen maar jonge bomen.

Ook voor het Pluspakket Natuurbos is het onnatuurlijk om te verwachten en te eisen dat op elke ha dood hout voorkomt.

Slordigheden

De beschrijving van de postpakketten bevat een aantal storende slordigheden. Daar kan je je schouders over ophalen, maar dat is te gemakkelijk. We hebben namelijk de ervaring dat er bij controle genadeloos op de letter van de tekst wordt afgerekend. De ernstigste slordigheid is het, al genoemde, ontbreken van een oppervlakte waarover de menging mag worden gemiddeld.

Even zo slordig is het - als het waar is - om de menging over 5 ha te mogen middelen op basis van 'menging' van opstanden. Zo

was het vast niet voorzien. Ook is het slordig dat in de regeling is vermeld dat het aantal dode bomen per ha geldt, en dat daar in het Objectiveringsdocument een andere invulling aan wordt gegeven.

Een andere slordigheid is dat in het Pluspakket Bos met Verhoogde Natuurwaarde staat dat minimaal negentig procent van de beheerseenheid uit herplantplichtige houtopstanden moet bestaan, terwijl er ook staat dat elke ha van de beheerseenheid (dus 100% van de beheerseenheid) minimaal 2 maal 15 bomen van minimaal 5 m moet bevatten. (Of zou dat écht de bedoeling zijn?).

Ook vind ik het slordig dat in de formulering bij Pluspakket Bos met Verhoogde Natuurwaarde staat dat er van elke aanwezige inheemse boomsoort minimaal 15 exemplaren aanwezig moeten zijn. Dus als er toevallig drie inheemse boomsoorten aanwezig zijn, moeten er ook 3 maal 15 van zijn. Als een van die drie boomsoorten slechts door 14 bomen is vertegenwoordigd, zou dan niet aan de eisen worden voldaan.

Een kleine slordigheid, eigenlijk niet het vermelden waard, is het meezenden van een Toelichting Aanvraagformulier waarin nog wordt gesproken over het invullen van allerlei kaartlagen (arealen inheemse bomen, gemengd bos, dood hout) terwijl dat voor de nieuwe pakketten op die manier helemaal niet meer aan de orde is.

Onzorgvuldig is verder dat er geen Objectiveringsdocument bij de opgaveformulieren is meegezonden. Er is nu niet te controleren waar te zijner tijd op wordt afgerekend. Dat maakt het invullen een hachelijke zaak.

Doelmatigheid van de regeling

Het doel van de beheerssubsidie is om hogere natuurwaarden te ontwikkelen en te behouden. Kan dat doel met deze regeling worden bereikt? Ontstaat er meer natuur in het bos dat onder het Basispakket Bos valt? Hier stelt de regeling slechts de eis dat verjongingsvlakten kleiner zijn dan 2 ha. In de praktijk maakt niemand meer zulke grote verjongingsvlaktes. Dit pakket is dus niet doelmatig.

Ontstaat er meer natuur in het bos door het Pluspakket Bos met Verhoogde Natuurwaarde? Niet door wat er over inheemse en uitheemse bomen is geformuleerd. Het biedt voor de meeste bossen zelfs de mogelijkheid om naar een veel groter aandeel uitheemse bomen te gaan: Ondoelmatig dus. De regeling is denk ik wel doelmatig voor wat betreft het laten ontstaan van dood hout. Maar de regeling is

weer niet doelmatig voor wat betreft het laten ontstaan van een kleinschaliger bosmozaïek omdat ook hier slechts de eis van 2 ha geldt. De regeling is niet doelmatig voor wat betreft het verkrijgen van menging. Dat willen bosbeheerders immers toch al wel, daar heb je de regeling dus niet voor nodig. En zeker niet doelmatig is de regeling door de absurde wijze waarin de regeling het begrip 'menging' omschrijft.

Kan er meer natuur ontstaan door het Pluspakket Natuurbos? Ja, dat kan als de aanvrager dat serieus wil. Maar het zal niet gebeuren als de aanvrager het optreden van massale vestiging van uitheemse boomsoorten, waar dit pakket helaas ruimte voor biedt, accepteert en door laat groeien tot bomen van 20 cm dbh.

Effectiviteit van de regeling

Voor het Basispakket Bos wordt € 51,24 subsidie gegeven. Zo'n bedrag is voor de beheerder altijd welkom. Omdat er aan dit pakket hoegenaamd geen eisen worden gesteld heeft dit subsidiebedrag echter geen relatie met de doelstelling van de subsidieregeling. Er gaat geen sturing of stimulans van uit. Het is dus ineffectief besteed belastinggeld.

Voor het Pluspakket Natuurbos wordt een vergoeding gegeven van € 76,87. Het verschil tussen de vergoeding voor Bos met Verhoogde Natuurwaarde en het Natuurbos, dus het verschil tussen wél oogsten en níet oogsten, is slechts € 7,47. Je moet er wel ongeveer € 100 netto per jaar per ha voor in het bos laten liggen! Geen enkele eigenaar zal zich door zo'n kleine extra vergoeding laten overhalen het Pluspakket Natuurbos te kiezen. Dus is dit Pluspakket ineffectief.

Is de conclusie dan dat je om meer natuur te krijgen moet kiezen voor het Pluspakket Bos met Verhoogde Natuurwaarde? Nee, want dat zal een eigenaar slechts verleiden tot slim geschuif met oppervlakten van opstanden ten einde aan de curieuze mengingseis te voldoen, en tot het berekenen van het areaal uitheemse boomsoorten er nog net onder dit pakket geschoven kan worden voordat u problemen met de controleurs krijgt. Het stimuleert niet tot beter bosbeheer of tot meer natuur in het bos. Het doel van hogere natuurwaarde wordt niet gediend. Dus is de regeling ook hier ineffectief.

Kan het anders?

Natuurlijk kan het anders. Dat is bij het KNBV-symposium in februari van dit jaar al gebleken. Het kan eenvoudig, doelmatig, effectief, en

goed controleerbaar worden gemaakt. Laten we daar in dit tijdschrift een open discussie over gaan voeren!❖

Jaap Kuper is houtvester bij het Kroondomein

Nieuwe bospakketten Programma Beheer

- een reactie op het artikel
van Jaap Kuper

— Sander Wijdeven, Alterra

Jaap Kuper geeft in een betrokken betoog aan dat de nieuwe bospakketten van het Programma Beheer niet doelmatig, weinig effectief en onzorgvuldig zijn. Ik ben het met hem eens als hij zegt dat in eerste instantie het doel van de subsidiemaatregel helder moet zijn. Vervolgens moet daaruit een vergoeding of financiële prikkel komen om eigenaren te bewegen deze doelen te bereiken. Enerzijds kan dat door compensatie van gederfde inkomsten, anderzijds door het stimuleren van gedrag. Daar waar er geen inkomstenderving plaats vindt of al in lijn met de regeling wordt gehandeld (onafhankelijk van een vergoeding) is een subsidiemaatregel uiteraard overbodig.

Wat is het doel van de beheerpakketten bos? In de begeleidende stukken van de beheerpakketten wordt hiervoor inderdaad slechts een summier richting gegeven: 'het verhogen of behouden van natuurwaarden'. Wat deze precies zijn, of beter, hoe dit bereikt moet worden,

moeten we afleiden uit de omschreven criteria voor de beheerpakketten. De belangrijkste kernwoorden in de criteria zijn: mengingen, inheemse boomsoorten, dood hout en geen grootschaligheid (Pluspakket Verhoogde natuurwaarde). Voor Pluspakket Natuurbos geldt dn nog als extra criteria: dikke bomen en geen oogst. Dit is inderdaad een magere omschrijving van de criteria voor natuurdoelen van het Nederlandse bos.

Maar er ligt nog wel wat meer ten grondslag aan de beheerpakketten. Deze pakketten zijn namelijk gekoppeld aan de Natuurdoeltypen (Handboek Natuurdoeltypen). De Natuurdoeltypen (NDT) omvatten de doelen en de beheerpakketten zijn daarvoor de middelen waarop en waarmee de overheid wil sturen. Wat in de twee omvangrijkste Natuurdoeltypen Bos (3.64/3.65) opvalt is de veronderstelling dat

de natuurlijkheid en biodiversiteit, twee pijlers van het Nederlandse natuurbeleid, het best tot stand kunnen worden gebracht wanneer: bosstructuur en soortensamenstelling zo dicht mogelijk de natuurlijke boscomplexen benaderen. De bostypen hebben vooral grote betekenis wanneer het bos oud en uitgestrekt is, want dan alleen kan een rijke bosstructuur ontstaan met jonge tot zeer oude bomen, zowel staand als liggend dood hout en afwisseling tussen open plekken en sterk beschaduwde plekken. Dit resulteert, in combinatie met processen zoals storm, brand en begrazing, in rijke levensgemeenschappen (72 tot 84 beschreven doelsoorten). Beheer van niets doen leidt in belangrijke mate tot dit doel (naar Handboek Natuurdoeltypen).

Middelen

Zijn hiermee de doelen voldoende omschreven en zijn de criteria in de gerelateerde beheerpakketten een logisch vervolg hierop? Dat is in dit

stadium moeilijk aan te geven. Een evaluatie van de eerste periode van Programma Beheer is hiervoor essentieel. In grote lijnen passen de criteria van de beheerpakketten op de structuurbeschrijvingen in de Natuurdoeltypen. Waar ik wil me hier vooral op concentreren zijn drie aspecten die aanscherping verdienen.

Schaal

Vanuit de NDT-benadering blijkt duidelijk dat Natuurdoeltypen vooral op grotere schaal gerealiseerd moeten worden, want pas dan bieden structuur en dynamiek voldoende kansen voor de beoogde soorten. Dit komt echter nauwelijks terug in criteria van de beheerpakketten. Je kunt je afvragen of bijvoorbeeld Natuurbos de gewenste ontwikkeling zal hebben op kleinere oppervlakten (5ha areaal ondergrens), temeer daar die vaak nog in jongere (minder dynamische) ontwikkelingsstadia zitten. Een duidelijkere koppeling van schaalniveaus aan doelen en criteria/middelen lijkt mij gewenst. Dit sluit bijvoorbeeld ook aan bij het commentaar van Kuper over het voorkomen bostypen en dood hout en de ruimtelijke verdeling daarvan.

Dynamiek

De beheerpakketten beschrijven hoofdzakelijk de structuur. Vooral het ontbreken van processen of ontwikkelingsrichting (ook doelsoorten ontbreken) leidt tot een statische invulling van het subsidiemiddel van een per definitie dynamisch ecosysteem. Juist het opnemen van dynamiek in de beheerpakketten zal meer recht doen aan de ontwikkeling van de door de mens sterk beïnvloede (jonge) bossen. In dit kader zou naast begrazing, storm of brand, ook kap de dynamiek in bossen kunnen verhogen. Een resultaat van dynamiek is bijvoorbeeld het ontstaan van gaten. Kuper geeft aan dat een aanscherping naar mozaïekpatronen met gaten van maximaal 2-3 maal de boomhoogte vanuit natuurwaarde logischer zou zijn in plaats van een bovengrens voor kaalkap van 2 ha. Inderdaad kunnen de meeste boomsoorten zich daarin vestigen. Maar er zijn ook natuurwaarden aan grotere openheid gerelateerd en ontwikkelingen in grotere gaten zullen anders verlopen dan in uitsluitend kleinere gaten.

Dood hout

Het is opvallend dat het dood hout-criterium is versoepeld van 4 dode bomen (>30cm dikte) per ha naar 3, grofweg een afname van 6m³/ha naar 4m³/ha (weliswaar nu over de hele oppervlakte). In de meer natuurlijke bossen van NW-Europa ligt vaak (veel) meer dan 60m³/ha

en in Engeland en Scandinavië bijvoorbeeld adviseren ze 20-30m³/ha als ondergrens. In plaats van een verlaging, lijkt me eerder een verhoging van het toch al niet hoge ambitieniveau van belang.

Effectieve prikkel?

Ik deel de kritiek van Jaap Kuper op een niet heldere omschrijving hoe wat gerealiseerd moet worden. De huidige criteria kunnen inderdaad leiden tot vreemde, niet beoogde combinaties. Ik besef dat het lastig is eenduidig langetermijndoelen en criteria te beschrijven. De natuurwaarden van bos zijn veelal gerelateerd aan dynamiek en spontane ontwikkeling over lange termijnen. Dit in tegenstelling tot veel strakker afgebakende terreintypen met specifiek beheer zoals soortenrijke graslanden. Het is van belang scherp aan te geven welke inspanning verwacht worden om gewenste ontwikkelingen in gang te zetten. Het ambitieniveau in de doelpakketten lijkt niet al te hoog (bijvoorbeeld dood hout), zeker wanneer we dit afzetten tegen het huidige beheer. Het merendeel van de terreinbeheerders beheren al voor de start van het Programma Beheer volgens de Geïntegreerd bosbeheer-benadering met variatie in structuur en soortensamenstelling, gericht op de combinatie van natuur, hout en recreatie.

Bieden de pakketten een effectieve prikkel voor bos met meer natuurwaarden? Het Basispakket is, zoals Kuper al aangeeft, naast de openstelling, weinig uitdagend. Zelfs de criteria in het Pluspakket Verhoogde Natuurwaarde komen in grote lijnen al overeen met het reguliere beheer. In veel gevallen kan dus aangesloten worden bij het Pluspakket. De inkomstendering door het uitsluiten van kap in het Natuurbos Pluspakket is volgens de LEI cijfers gemiddeld circa €47 per ha (2003). Daar staat een weinig prikkelende vergoeding van €7,47 tegenover. Dit lijkt niet doelmatig door een mogelijke afname van dynamiek, en weinig effectief door de grote inkomstendering. Dus meer aandacht voor bijvoorbeeld schaal, dood hout en dynamiek in de criteria zou een hoger ambitieniveau uitstralen.

Daarnaast moet duidelijk zijn hoe doel, middel en evaluatie van resultaat in de regeling opgenomen zijn. Pas dan kan ook pas daadwerkelijk getoetst worden wat de ontwikkelingen zijn en waar maatregelen of aanpassing van doelen noodzakelijk zijn. ♦

Sander Wijdeven werkt bij Alterra